

154423

**PROTOTIPIKUS TULAJDONSÁGFOGALMAK
LEXIKAI KATEGORIZÁCIÓJA A NGANASZANBAN**

Szeverényi Sándor

**PhD-értkezés
tézisei**

**Témavezető:
Dr. Mikola Tibor (†)
Dr. Wagner-Nagy Beáta**

Nyelvtudományi Doktori Iskola

**Szegedi Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar**

**Szeged
2007**

I. BEVEZETÉS

1.1. Célkitűzés

Dolgozatomban a nganaszan nyelv melléknévi kategóriáját vizsgálom. Egyrészt mint szófaji kategóriát, azaz a mellénevekre jellemző formai tulajdonságokat, szerkezeteket, szófaji sajátosságait, másfelől az egyes tulajdonságfogalmak megvalósulásait: a jellemző lexikalizációs ösvényeket, az egyes szemantikai típusok és az egyes lexémák, fogalmak jellemzőit: hogyan és milyen motivációk, hatások nyomán formálódik egy olyan szófaji kategória, amelyet tekintve a világ nyelvei sokszínűséget mutatnak. Elemzésem a következő fő szempontok szerint készült:

(a) genetikai megközelítés

Az alapnyelvekre rekonstruált nyílt szófajok közül a melléneveké a legkérdésesebb. A melléknévi kategória státusa, viszonya az igei, de különösen a főnévi kategóriához azért mellőzött téma, mert az alapnyelvek esetében elsősorban morfológiai kritériumokra tudunk támaszkodni, s csupán morfológiai kritérium nem elégséges a fő- és az alkategóriák elkülönítéséhez.

Az egyes szóosztályok történeti vizsgálata mind a mai napig kérdésekkel teli. Különösen fontos, ugyanakkor ingoványos terület a melléknévi kategória (ki)alakulása. Munkámhoz felhasznált számos tipológiai mű szerzője (Bhat 1994, Wetzer 1996) hívja fel a figyelmet arra, hogy a mellénevek kialakulására, a melléknévi szóosztály státusának változására gyakorta csak a történeti változások rekonstruálása deríthet fényt.

(b) areális megközelítés

A nganaszan mellénevek vizsgálatakor csak közvetlen nyelvi kapcsolatokra koncentrálok, azon belül is csak a szókincset érintő változásokra szorítkozom. Ennek oka, hogy a melléneveket érintő szerkezeti hasonlóságokat – mivel közvetlen hatást nem lehet bizonyítani – szinte lehetetlen elkülöníteni a tipológiai okokra visszavezethető hasonlóságtól.

(c) tipológiai megközelítés

A melléknévi szóosztályt – szemben az ige és a főnév kategóriájával – a kutatók általában nem tekintik univerzálisnak, de megléte a világ nyelveiben általánosnak tekinthető, éppen azért, mert a világ nyelvei a melléknévi fogalmak szófaji kódolásában rendkívüli sokszínűséget mutatnak: vannak nyelvek, ahol a tulajdonságfogalmak igeeként, vannak, ahol főnévként és vannak, ahol e kettőtől elkülöníthető kategória tagjaként, melléknévként kategorizálódnak.

1.2. A nganaszan beszélőközösség és nyelv

A nganaszanok a Tajmir-félsziget tundráin, közigazgatásilag a Tajmiri Dolgan-Nyenyec Autonóm Körzetben élnek, többnyire Uszty-Avam, Novaja és Volocsanka nevű vegyes etnikumú falvakban. A magukat nganaszannak vallók száma a 2002-es adatok alapján 834, a nganaszant ma már csak 505 ember beszéli (közülük kb. 450 nganaszan nemzetiségű). A nyelvvesztés üteme nagyon gyors.

A nganaszan az uráli nyelvcsalád szamojéd ágába tartozik. A szamojéd nyelvek családfáját illetően Helimski (1982: 39) felosztását fogadom el. Eszerint a nganaszan esetében négy réteggel kell számolnunk:

1. proto-uráli (PU),
2. proto-szamojéd (PS),
3. proto északi-szamojéd (PNS),
4. északi-szamojéd egység felbomlása után kialakult melléknevek.

Ezt azért fontos leszögezni, mert én számolok északi-szamojéd korszakkal, ami viszont nem jelenti feltétlenül, hogy egy egységes északi-szamojéd alapnyelvet is feltételezni kellene.

1.3. A korpusz

Munkám során igyekeztem feldolgozni az összes publikált nganaszan anyagot. Ehhez segítséget nyújtott az a nganaszan morfológiai adatbázis, melynek munkálatai még a 90-es évek elején kezdődtek a SzTE Finnugor Tanszékén, s 2000 óta a munkát Wagner-Nagy Beáta irányítja, akinek köszönettel tartozom azért, hogy a kéziratot (több mint 6000 szócikk) rendelkezésemre bocsátotta. A legfontosabb forrás a Kosterkina–Momde–Ždanova-féle nganaszan-orsz szótár (ez az első gyakorlati kétnyelvű szótár, KMZ). Mivel nem állt módomban adatközlővel dolgozni, így számos esetben a megállapításaim csak a korpuszra vonatkozhatnak. A többi szamojéd nyelv esetében szótárak anyagát, nyelvtanok, tudományos cikkek példáit használtam fel.

A korpusz tényleges nagyságát, vagyis azt, hogy hány melléknév került a vizsgált anyagba, nehéz pontosan meghatározni. A formaképzős melléknevek és a képző nélkülinek minősített melléknevek összmennyisége kb. 200 lexéma. Könnyebb azt meghatározni, hogy hány tulajdonságfogalom megvalósulását vizsgáltam: összesen 111-t.

2. A MELLÉKNÉV

A melléknév szófaji kategória. A szófaj definíciójaként Kenesei meghatározását fogadom el, amelyet ő a magyar nyelvre alkalmaz, de megjegyzi, hogy minden, a magyarhoz hasonló agglutináló nyelvre is igaz: a szófaj instrukciók, utasítások

sora arra, hogy az adott lexikális elem milyen végződéseket vegyen vagy vehet fel, illetve milyen szintaktikai pozíciókat foglalhat el (Kenesei 2000: 95). A definíció hagyományos osztályozási szempontok közül csak kettőt, mégpedig a formális tulajdonságokat (alaktani viselkedés és mondattani szerep) említi, a harmadikat, a szemantikai szempontot nem tekinti relevánsnak. Ez azt jelenti, hogy nem a fő jelentése határozza meg a fő szófaját, hanem éppen azok a funkciók, amelyek a többre vannak kódolva, s ezek a funkciók írják elő, hogy milyen toldalékokat vehet fel egy adott fő, vagy hogy adott grammatikai környezetben mely főváltozat jelenjen meg. Ebből következik, hogy az inflexiók tulajdonságok nem elegendőek egy-egy lexikai kategória meghatározásához. A deriváció, különösen, ha az a lexikai egység kategóriájának megváltozásával jár, fontos indikátora lehet az adott egység inherens lexikai kategóriájának. A történeti vizsgálat szempontjából nézve: ugyanaz a morféma egy másik lexikai kategóriába „átlépve” más funkciót lát el. Azaz a lexikális egységek a nyelvtani rendszerrel folyamatos interakcióban vannak: ha bizonyos szemantikai jegyek egy csoportja egy bizonyos kategóriaként lexikalizálódik, és ha e jegyek csoportja más funkcióban is használatos, akkor morfológiai és/vagy szintaktikai úton ezt az új funkciót jelölni kell. Az eltérő kategorialitás kódolása alkalmazkodik a funkcionális transzparencia elvéhez, mégpedig úgy, hogy egy lexikai egység inherens tulajdonságának megváltozása morfológiai vagy szintaktikai úton jelölve lesz.

2.1. Prototípus-elmélet

Munkám során nagymértékben támaszkodtam a prototípus-elmélet eredményeire, ugyanis az említett tarkaság miatt gyakorlatilag lehetetlen megfogalmazni egy általános melléknév-definíciót. A tipológiai munkák (proto)tipikus melléknévi morfoszintaktikai tulajdonságokról írnak. A melléknévek a többi főszóosztálytól (főnév, ige, határozószó) való elkülönítésének kritériumait Bhat összesíti (1994). Szempontrendszerét azért tartom megfelelő háttérnek dolgozatomhoz, mert minden lehetséges kritériumot (multiple criteria) – legyen az szemantikai vagy morfoszintaktikai – fontosnak tart megvizsgálni. Mivel a nganaszban a melléknévek morfoszintaktikai tulajdonságait tekintve a főnevekhez állnak közel, így én elsősorban a melléknév–főnév distinkció lehetséges kritériumait vettem figyelembe.

2.2. A prototipikus tulajdonságfogalmak meghatározása

Ha a jelentés felől vizsgáljuk a melléknveket, akkor először meg kell határozni azokat a tulajdonságfogalmakat, amelyek a vizsgálatba bekerülhetnek.¹ Ezzel az a probléma, hogy a melléknévi szófaj szempontjából a prototípus-elmélet és a kognitív szemantika segítségével a prototipikus tulajdonságfogalmak adhatók csak meg, a szófaji határokat, a határfogalmakat nem tudja kijelölni, így a melléknév-ige és melléknév-főnév közötti határ megállapításához – éppen azok elmosódottsága miatt – nem jutunk közelebb. Előnye viszont, hogy a tulajdonságfogalmak felől kiindulva meghatározhatók azok a centrális fogalmak, amelyek lexikai kategorizációja azokban a nyelvekben, ahol a melléknveek szóosztályt alkotnak, e kategóriához köthető, s ezen centrális fogalmak kategorizációját követve általános és nyelvspecifikus tendenciákra utaló megállapításokat egyaránt tehetünk. Én Dixon 1982-es felosztását vettem alapul, azzal a különbséggel, hogy hetedik típusként az emberi tulajdonság típusát vettem fel.

1. DIMENZIÓ ('nagy', 'rövid', 'vékony', stb.)
2. FIZIKAI TULAJDONSÁG ('nehéz', 'kemény', stb.)
3. SEBESSÉG ('gyors', 'lassú', 'hirtelen', stb.)
4. KOR ('fiatal', 'új', 'öreg', 'rég', stb.)
5. SZÍN ('fehér', 'piros', 'fekete', stb.)
6. ÉRTÉK ('jó', 'rossz', 'idegen', stb.)
7. EMBERI TULAJDONSÁG ('irigy', 'bátor', stb.)

Bizonyos esetekben Tucker (1998) felosztásaiból fogok kiindulni. Tucker a rendszeres lexikális nyelvten (*Systemic Lexicogrammar*) alapján dolgozza fel az angol melléknveek hálózatát (systemic network), azaz lényegében összesíti az egyes típusokba tartozó fogalmakat. A nganaszan szempontjából Tucker rendszere helyenként a nganaszan korpusz adta lehetőségekhez képest túlzottan differenciált, azaz számos, Tucker által megadott fogalomra nincsen adat, és ezért nem érdemes teljes egészében alkalmazni, de bizonyos szemantikai típusok vizsgálatához megfelelő keretet nyújt (ez elsősorban a FIZIKAI TULAJDONSÁG és az EMBERI TULAJDONSÁG esetében volt hasznos, azaz ahol további alkategóriák felállítására szükség van), ezekre majd az adott helyen térek ki.

¹ Tulajdonságfogalmon tehát a melléknveek legtágabb értelemben vett szemantikai definícióját értem. A prototipikus tulajdonságfogalmak pedig azok a fogalmak, amelyek a világ azon nyelveiben, ahol melléknévi kategória elkülöníthető, nagy valószínűséggel melléknévként kategorizálódnak.

2.3. Melléknévi alosztályok

A tipikus melléknév statív és tartós állapotot ír le, mely a fokozhatóság tulajdonságával bír. Ugyanakkor a tárgyak tulajdonságaitól annyiban eltér, hogy nem megnevez egy entitást, hanem ahhoz való kapcsolatot, relációt fejez ki. A melléknévi kategória jelentés szempontjából nem homogén, több melléknévosztály különíthető. Megkülönböztetünk abszolút és relatív melléknéveket, valamint nem szabályos melléknéveket.

2.4. Antonim melléknévpárok

Bár a melléknév tipikus tulajdonsága az antonímia, nem minden melléknévnek van antonim párja. Ugyanakkor az antonimián belül sem lehet egységesen kezelni a melléknéveket. Vannak a melléknéveknek olyan szemantikai típusai, amelyek nem rendezhetők antonim párokba (pl. színnevek). Azok között a típusok között is, melyek tagjai párokba rendezhetők, találunk különbséget az antonimiát tekintve: 1. poláris antonímia („polar antonyms”)

2. átfedő antonímia („overlapping antonyms”)

3. egyenértékű antonímia („equipollent antonyms”)

A történeti vizsgálat szempontjából nagyon fontos az antonímia és a jelöltség közötti összefüggés is. Az egyes alapnyelvek melléknéveinek rekonstrukciója során kevés figyelmet fordítottak eddig arra, hogy a rekonstruált melléknévek (rész)rendszert is alkossanak, s ne legyenek ellentmondásban azokkal az univerzális tendenciákkal, általános szemantikai tulajdonságokkal, amelyek a tipológiai kutatások során kikristályosodtak. Arra is kevés figyelem fordult eddig, hogy a hiányos rendszerek (pl. antonim párok egyik tagjának hiánya egy adott alapnyelvben) okaira magyarázatot adjunk. Ha egy antonim pár egyik tagját rekonstruálni tudjuk, a másikat nem, akkor annak valamilyen oka kell, hogy legyen (s ezzel a hagyományos etimológiai kutatások nem foglalkoznak). Ezek az egyes antonim alcsoportok vizsgálata során derülhetnek ki. Mind a melléknévi alosztályok, mind az antonímia alapján történő csoportosítás jól mutatja, hogy szemantikailag nem kezelhető egységesen a melléknév kategóriája.

3. A NGANASZAN MELLÉKNEVEK JELLEMZÉSE

A nganaszan melléknévek morfológiai és szintaktikai bemutatása elengedhetetlen. Ebben nagy mértékben támaszkodtam Wagner-Nagy Beáta által szerkesztett *Chrestomathia Nganasanica* (2002) eredményeire, melynek munkálataiban magam is részt vettem.

3.1. Az ige és a melléknév elkülönítése morfoszintaktikai tulajdonságok alapján

A nganaszanban a melléknév és az ige kategóriája morfoszintaktikai tulajdonságaik alapján teljesen elkülönül. A melléknév morfoszintaktikailag a főnévhez áll közelebb. Az igétől eltérően a melléknév közvetlenül nem vehet fel idő-, aspektus- vagy igemódmarkert, ezeket a kopula veheti fel, amely a létige. Ugyanakkor vannak olyan tulajdonságfogalmak, amelyek állapotigeként kategorizálódnak és vannak olyan fogalmak is, melyeknek ugyanazon lexikai megvalósulásának lehet igei és melléknévi formája.

3.2. A főnév és a melléknév elkülönítése morfoszintaktikai tulajdonságok alapján

A nganaszan melléknevek inflexiós tulajdonságai „nagyjából” megegyeznek a főnév tulajdonságaival: a melléknevek felvehetnek számjelet, de esetragot csak bizonyos megszorításokkal, állítmányi helyzetben pedig elláthatók predikatív személyragokkal (csak kijelentő mód aoristosban). Az esetragokra vonatkozó megszorítás a helyjelölő esetekre vonatkozik, ugyanis a nganaszanban ún. „félkongruencia” működik. Ez azt jelenti, hogy csak grammatikai esetben teljes egyeztetés. Más, helyjelölő esetekben a melléknévi jelző birtokos esetben kerül. Birtokos személyragot az adatok tanúsága szerint melléknevek nem vesznek fel. Birtokos személyragos ellipsisre nagyon kevés példa van. Ugyanakkor azt is meg kell jegyezni, hogy ilyenkor a birtokos személyrag nem birtokosi viszonyt fejez ki, hanem kiválasztó funkciót tölt be.

3.2.1. Elkülönítés inflexiós tulajdonságok alapján

Melléknevek esetében a prolatívuszragot nem esetragként, hanem képzőként értelmezzük. A prolatívuszragot a melléknév jelzői pozícióban nem veheti fel, s melléknévhez kapcsolódva a funkciója másodlagos: nem valódi prolatívuszi viszonyt fejez ki, hanem módhatározóképzőnek kell tekinteni. Ha a melléknév nem jelzős szerkezet tagjaként veszi fel ezt a toldalékot, akkor másodlagos funkciót lát el, vagyis a prolatívuszragos melléknévhez hasonlóan szintén módhatározói szerepet tölt be a mondatban. A többes szám elatívuszrag ugyan nem vált a felsőfok jelévé, ám felsőfokot kifejező hasonló szerkezetben szerepet kap, s csak ilyen szerkezetekben jelenik meg ez a toldalék melléknéven.

3.2.2. Elkülönítés derivációs tulajdonságok alapján

A nganaszan melléknevek jellemzően, de nem kizárólag valamilyen osztályjelölő markert viselnek. De éppen amiatt, mert ez a jelöltség nem kizárólagos, nem nevezhetjük osztályjelölőnek. Ezek egy része ún. formaképző, másik része pedig

olyan moderatív képző, amely a tulajdonság kisebb-nagyobb fokát fejezi ki. A nganaszan melléknevek túlnyomó része morfológiailag jelölt, képzett, ugyanakkor találunk olyan mellékneveket is, amelyek nem képzettek.

4.2.2.1. Képző nélküli melléknevek

A nganaszban a képző nélküli melléknevek aránya minimális, ugyanakkor számos lexéma szófaji meghatározása elsősorban a szükös anyag hiányában nehéz és kétséges. A képző nélküli melléknevek jellemzően kétszótágúak, moderatív képzőt nem vesznek fel. Az elkülönítés azokban az esetekben lehetséges, ahol módhatározóképzős alakra van példa.

4.2.2.1. Formaképzős melléknevek

-Kəə

A formaképzős alakok tövei túlnyomórészt passzív tövek. A -Kəə képzős alakok csoportja sem szemantikailag, sem morfoszintaktikailag nem homogén, ugyanakkor meg lehet állapítani olyan tendenciákat, amelyekre eddig nem mutattak rá:

- (1) a dimenzionális melléknevek jellemzően a -Kəə képzőt veszik fel,
- (2) számos fizikai tulajdonságot megnevező melléknév is ezt a képzőt veszi fel, de kisebb arányban.
- (3) Míg a -Kəə képzős dimenzionális melléknevek nem rendelkeznek igei tövel, addig a -Kəə képzős fizikai tulajdonságot megnevező melléknevek általában igen: a -Kəə képzős dimenzionális mellékneveknek attributív pozícióban csak egy – nominális típusú – alakja lehet, addig a fizikai tulajdonságot megnevező -Kəə képzős melléknév jelzői pozícióban folyamatos melléknévi igénévként is megjelenhet.

-^CSƏKƏ és a -Kə képző

- (1) A -Kəə képzős alakokhoz képest ezen szavak jelentése elvontabb, nem prototipikus tulajdonságfogalmak: többnyire értékelést vagy belső emberi tulajdonságot fejeznek ki.
- (2) A képzett alak jelentése nem mindig egyezik az alapszó jelentésével, azaz a képzést szemantikai változás kíséri.

-^NKUə ~ -JKUə képző

E két formaképző között mind funkció, mind forma alapján nehéz meghúzni a határvonalat.

- (1) Jellemzően színveket képez.
- (2) Λ -KA₀ ~ -KA₀"Ə képző e képző allomorfa.

4.2.2.2. A fokozás morfológiai eszközei

A nganaszban az abszolút fokozás alapfok–középfok–felsőfok hármas rendszere nem alakult ki. Ugyanakkor egy tulajdonság különböző fokának kifejezésére számos speciális, csak melléknév által felvehető morfológiai marker áll rendelkezésre. A képzők gyakorisága, produktivitása és disztribúciója egymástól eltér. A -"L'UNKu képző közvetlenül a tőhöz kapcsolódik, függetlenül attól, hogy képző nélküli-e, vagy hogy a szótári alak melyik formaképzőt veszi fel. A -Nd'a és a -JKA képző -^NKUa ~ -JKUa képzős tőhöz kapcsolódva nem található. Mindez azt jelenti, hogy egyes prototipikus melléknévek fokozhatósága közötti különbségnek nem csupán szemantikai, hanem morfológiai okot is feltételezni kell.

4.2.2.3. Nomenképzős főnevek melléknevesülése

A nganaszban nyelv nomenképzőkben gazdag. Közülük számos jellemzően tulajdonságfogalmat valósít meg, melléknévképzőként is számon tartják. A nomenképzővel ellátott főnevek szófajának meghatározása – részben az írásos anyag hiányosságának köszönhetően – nem mindig egyértelmű: melléknév, avagy főnév. A nomenképzős szavak moderatív képzőt jellemzően nem vesznek fel, a moderatív képzős alakok lexikalizálódott alaknak tekinthetők.

4.2.2.4. Fosztóképzős szerkezet

A fosztóképzős melléknévek fontos szerepet játszanak privatív melléknévek megvalósításában, például:

'vak' < 'szem nélküli'

šejmig'al'i (šejmig'aj) ič'ūa (KMZ346)

4.3. Participiumok és melléknévek elkülönítése

Főnevesült folyamatos melléknévi igenéven kívül más folyamatos melléknévi igenév jellemzően nem jelenik meg állítmányként. Melléknévesülés szempontjából azt kell itt megvizsgálni, hogy van-e olyan participium, amely felvehet csak a melléknévekre jellemző derivációs toldalékot, azaz a nganaszban esetében bármely moderatív képzőt. Erre igen kevés példa van, csak a -d'ir képző esetében fordul elő. Folyamatos melléknévi igenéven kívül más igenév nem vesz fel moderatív képzőt. Más melléknévi igenévhez nem kapcsolódnak moderatív képzők, csak inflexiós toldalékok. Ugyan a KMZ szótár számos olyan participium passivum alakot tartalmaz, amely tulajdonságfogalmat fejez ki (pl. 'folyékony'), s ebből akár azt a következtetést is levonhatnánk, hogy ezek az alakok lexikalizálódtak.

A melléknévi igenevek szerepet játszanak bizonyos tulajdonságfogalmak lexikai kategorizációjában. A folyamatos melléknévi igenevek felvehetik a nomenképzőket, ugyanakkor a melléknévképzők esetében ez nem igaz. Noha a „switch”-melléknévek, azaz a folyamatos melléknévi igenévi alakú szavak száma viszonylag magas, morfológiailag – legalábbis a szövegek tanúsága alapján – csak kettőről állítható biztosan, hogy valódi melléknévként viselkedik: a *česitiā* ’hideg’ és a *hekutiā* ’meleg’ szavakról. Csak ezek a melléknévi igenevek képesek felvenni olyan moderatív képzőket is, amelyeket egyébként csak nominális természetű melléknevek vehetnek fel.

4.4. A melléknevek szintaktikai viselkedése

A melléknevek mondatbeli viselkedését két szerep alapján szokás vizsgálni: állítmányi helyzetben és jelzői helyzetben.

4.4.1. Attributív szerep

A nganaszan folklór szövegekben ritkák a többszörös jelzős szerkezetek, de a meglévők alátámasztják a kognitív alapú hierarchiát (azaz az inherens tulajdonságok közelebb állnak a főnévi fejhez, mint az értékelő, minősítő jelzők).

4.4.1.2. Melléknév propritív szerkezetben

A nganaszban egy olyan szerkezet van, amelyben a melléknévi jelző követi a főnévi fejet (NA). Nikolaevát (2003) követve ezt propritív szerkezetnek hívom. Kizárólag testrésznevek esetében találkozunk velük. A testrész mellett minősítő vagy deskriptív melléknév (dimenzionális melléknév, színnév, fizikai tulajdonság) állhat, azaz csak olyan tulajdonságot írhat le, amely inherens, elidegeníthetetlen tulajdonsága a jelzett testrésznek, például:

horā nujbagā iitiaku

arc hosszú öregasszony

’hosszúkás arcú öregasszony.’ (Wagner-Nagy 2002: 244)

4.4.2. Predikatív melléknév

A nganaszban a melléknévi állítmány nem képvisel külön típust a névszói és az igei állítmányi szerkezet mellett, azaz a tulajdonságfogalmak állítmányi helyzetben vagy névszói állítmányként vagy igei állítmányként jelennek meg.

A melléknevek állítmányi helyzetben a főnevekhez hasonlóan viselkednek. A melléknév felveheti a személyre utaló ragot. Ugyanakkor az időjelek és a módjelek a kopulán jelennek meg. Amennyiben a melléknévi állítmány kopulával jelenik meg, akkor a személyrag kétszer szerepel: felveszi a melléknév és a kopula is:

Manə haagaa-m i-šūa-m.

én jó-SG1 van-PERF-SG1

'Jó voltam.' (T175)

A nganaszan mellékneveknek van egy sajátos csoportja, amely állítmányi pozícióban mint ige jelenhet meg, míg attributív pozícióban participium imperfectumként vagy névszói természetű -Kəə képzős melléknévként. Ez a formaképzőkkel ellátott melléknevek egy bizonyos csoportja. A passzív tő többnyire nominális eredetű, a névszói és az igei tő különbözik egymástól. Ezen igeik aspektusa imperfektív, tehát ugyanúgy megjelenik az imperfektív igeikre jellemző koaffixum (-NTU), mint más imperfektív igeiben. A mód- és az időjeleket is közvetlenül veszik fel.

5. A NGANASZAN MELLÉKNEVEK ALAKTANI ÉS SZERKEZETI JELLEMZŐINEK SZAMOJÉD HÁTTERE

A proto-szamojéd melléknévi kategóriát tekintve biztosan megállapítható a hasonlító szerkezet típusa.

A melléknévi állítmány szerkezete – mint ahogyan az a mai nyelvekre is jellemző – nem különbözik a főnévi állítmánytól. A szamojéd alapnyelvre a következő nominális állítmányi szerkezet rekonstruálható: N-(Aor)-Vx Kop-Tx-Vx. A kopulán (*i- létige) szereplő személyrag lekopott, s csupán az időjelet tartalmazó kopula agglutinálódott a személyragos névszóhoz, míg a főnév aorisztoszi alakja szintén felvette a személyragot. Valószínűsíthető, hogy a múltidőjeles kopula is személyragozott volt. Én úgy vélem, hogy a szölkup és a nganaszan szerkezet tükrözi az ősi állapotot, s ennek nem mond ellent az enyecben és a nyenyecben található múlt idejű paradigmásor (ahol az személyrag-időjel sorrendet találunk).

A melléknévképzést tekintve biztosan rekonstruálható vonatkozó melléknévképző, nomen possessoris és fosztóképző, amelyek fontos forrásai a mellékneveknek, valamint moderatív képzők, amelyeket csak melléknevek vehetnek fel.

A jelzős szerkezet kongruenciája is valószínűsíthető, ám az egyes nyelvek közötti különbségek miatt nem tudunk egységes szamojéd szabályokat megállapítani. Csak valószínűsíteni tudjuk, hogy a nganaszan félkongruenciához hasonló állapot lehetett az ősi. A szamojéd Cx-Px sorrend és a genitívuszraggal jelölt névutós szerkezetek alapján indirekt módon feltételezhetjük, hogy a szamojéd egyeztetési szabályok kialakulása, a Cx-Px sorrend megszilárdulása, továbbá a genitívusszal jelölt névutós szerkezet kialakulása legalább a szamojéd egység időszakában történt, ugyanis az uráli nyelvek e jelenségek között

összefüggést mutatnak. Ha a másik irányból vizsgáljuk a kérdést, akkor megállapíthatjuk, hogy ha amennyiben elfogadjuk a fent bemutatott összefüggést, akkor a szamojéd alapnyelvre bizonyos fokú kongruenciát feltételezni kell a Cx-Px sorrend és a jelölt genitívusz alapján, ám határozói esetben sohasem volt olyan egyeztetés, mint a balti-finnben. Tehát ha az uráli alapnyelvre feltételezünk jelölt genitívuszt (s ez általánosan elfogadott nézet), valamint genitívusszal jelölt névutós szerkezetet, továbbá Cx-Px sorrendet, akkor ez azt is feltételezi, hogy a jelzős szerkezetnek is jelöltnek kellett lennie, kb. olyan félkongruenciát produkálva, mint az a számiban és a nganaszanban megtalálható.

A módhatározói szerep markere az északi-szamojéd nyelvekben jellemzően az egyes számú prolatívuszrag, illetve erre vezethető vissza módhatározóképző. A déli-szamojéd nyelvekben úgy tűnik – bár a prolatívuszrag megtalálható –, nem alakult ki ez a funkció

Az Időjel Hipotézist² (Wetzer 1996) felhasználva megállapítható, hogy az idő morfológiai úton történő kifejezése (aoristos, múlt, jövő) a nganaszanban kedvezett a melléknévi kifejezések főnévi típusú kifejezésének kialakulásának (ill. túlsúlyba kerülésének), a melléknévi kategória elkülönülésének. A tundrai nyenyecben ellenben az látható, hogy a -s múltidőjel személyrag agglutinálódása miatt további igecidők nem alakulhattak ki, s ez összefüggésben lehet azzal, hogy a nyenyecben – a nganaszánhoz képest – nagyobb arányban találunk állapotigeként lexikalizálódott tulajdonságfogalmakat.

6. TÖRTÉNETI LEXIKOLÓGIAI VIZSGÁLAT

A prototipikus tulajdonságfogalmak lexikai megvalósulásait tekintem át a nganaszantól az uráli alapnyelvig. Vizsgálatom a tartalmi oldalról indul ki, azaz a jelentés felől vizsgálja a szamojéd nyelvekben – a nganaszan középpontban tartásával. Ehhez az ismert etimológiákat használom fel, amelyeket kiegészítettem saját megfelelések összeállításával. A megközelítés a hagyományos etimológiai megközelítésekkel szemben annyiban próbál többet nyújtani, hogy mivel a rekonstruált alapnyelvi jelentést vizsgálom a leánynyelvekben, így rálátást kapunk azokra a nyelvekre is, amelyekben az adott

² (a) Ha egy nyelv rendelkezik nyílt szóosztályú főnévi melléknévi kifejezésekkel, akkor időjeles (tensed) nyelv lesz. Ha egy nyelv időjeles (tensed), akkor rendelkezik nyílt szóosztályú főnévi melléknévi kifejezésekkel.

(b) Ha egy nyelv rendelkezik nyílt szóosztályú igei melléknévi kifejezésekkel, akkor nem-időjeles (non-tensed) nyelv lesz. Ha egy nyelv nem-időjeles (non-tensed), akkor rendelkezik nyílt szóosztályú igei melléknévi kifejezésekkel.

etimon folytatása nem található meg: az ikonimok vizsgálata ezekre is tekintettel van. Tehát ha a jelentés felől indulunk ki, akkor az adott fogalom lexikai kifejeződését ott is meg kell nézni, ahol más eredetű lexéma fejezi ki az adott fogalmat. Nemcsak a jelentésváltozást vizsgáltam, hanem azt is, hogy az eredeti fogalom kifejeződése milyen módon pótlódott.

6.1. A motiváció

Motiváció alatt szemantikai és szerkezeti átlátszóságot értek. A formális kifejezés a szemantikai motiváció kifejezésének eszköze, következménye, ugyanakkor ez nem keverendő össze az onomatopoezisen alapuló motivációval. Koch (2001) alapján a motivációnak a következő típusait különböztetjük meg:

- kognitív kapcsolaton alapuló motiváció;
- onomatopoeitikus motiváció;
- történeti rétegek motivációs hatásai.

Ami egy ilyen időtávtatokba visszanyúló vizsgálat nem – vagy csak szerencsés esetben – tesz lehetővé, az a változások konkrét motivációjára való rámutatás. A prototipikus (centrális) melléknevek túlnyomórészt átlátszatlanok. A motivációra nemcsak amiatt nehéz rámutatni, mert a prototipikus fogalmak lexikális megvalósulásai tartósabbaknak tűnnek – így relatíve régi lexémák, hanem mert a mellékneveknek alapvetően elvontabb jelentésük van, s egy-egy prototipikus fogalom elnevezésének kicserélődése nehezen magyarázható, ill. követhető nyomon. A közvetlen érzékelésen alapuló megnevezések általában jobban rekonstruálhatók, míg az emberi tulajdonság esetében több, szemantikailag és morfológiailag transzparens kifejezéssel találkozunk majd. Az uráli és a finnugor réteg meghatározásánál alapvetően az UEW-re támaszkodom.

6.2. Diakrón onomasziológia és szemasziológia

A mezőelmélet és a történeti jelentéstan mellett a diakrón onomasziológia és a szemasziológia eredményeit is felhasználtam, amelyek bár régi részdiszciplínái a lexikológiának, a figyelem csak az utóbbi években fordult ismét ezek irányába, elsősorban a kognitív nyelvészet fejlődésének köszönhetően. Az onomasziológia és a szemasziológia közötti lényegi különbség a kutatás kiindulópontjában rejlik: míg a szemasziológia a formális oldalról indul ki (tipikus kérdése: Adott egy y lexikai egység, milyen jelentéseket fejez ki?), addig az onomasziológia a tartalomról (tipikus kérdése: Adott egy x fogalom, milyen lexikai egységek fejezik ki?).

6.2.1. Asszociatív relációk: Blank és a diakrón kognitív onomasziológia

Blank (2001) az asszociatív relációknak tíz típusát különbözteti meg, amelyek a három arisztotelészi elvre vezethetők vissza: hasonlóság, ellentét, érintkezés (kontiguitás). A diakrón kognitív onomasziológia előnye, hogy a formális eljárásokat – mint például szóképzés, összetétel, konverzió vagy zéró-deriváció – és a szemantikai eljárásokat együtt, egyidejűleg tudja vizsgálni. Meg lehet határozni a verbalizáció módját (összetétel, szemantikai változás, stb.) és a forrás- és a célfogalom közötti kapcsolatot, valamint a forrásforma és a célforma közötti kapcsolatot.

6.3. Jellemző nganaszan eljárások

A vizsgálat alapján a következő fő típusokat állapítottam meg:

6.3.1. jelentés absztrahálódása

6.3.1.1. morfológiai marker nélkül: főnév ~ melléknév kettős szófajú lexémák
Főnév ~ melléknév kettős szófajú lexémák száma nem nagy. Ennek oka – eltérően a nyenyectől, de hasonlóan a szőlőkuphoz – a produktív vonatkozó melléknévképző gyakorisága. A kettős szófajú melléknévek jellemzően emberre vonatkoznak, kisebb részük bizonyos állatfajra. A képző nélküli melléknévek tartoznak ide.

6.3.1.2. morfológiai markerrel: főnév > melléknév

Morfológiai marker nélküli jelentésabsztrahálódás, a motiváció elhalványulása ritka eljárás. Sokkal gyakoribb, ha a jelentés absztrahálódása morfológiai markerrel történik: a formaképzős alakok tartoznak ide. A formaképzős alakok – részben mert a képző sem produktív – túlnyomórészt ma már nem transzparenssek.

6.3.2. Jellemző nganaszan relációk

Számos esetben az adott elnevezés forrásfogalma (és forrásformája) csak a rokonnnyelvek segítségével tudtam megállapítani. Így például a nganaszan formaképzős melléknévek tövének eredeti alapjelentése sokszor csak a közeli rokonnnyelvek segítségével volt megfejtethető (pl. *kolsajkuā* FÉREG → HOSSZÚ), máskor pedig belső rekonstrukciós elemzésre volt szükség (pl. *usajkuā* SZÉNPOR → FEKETE). A forrástartományokat jellemzően kognitív alapú reláció határozza meg, de találunk olyan centrális elemeket, amelyek esetében onomatopoezisen alapuló kapcsolat feltételezhető (pl. *šikūā* 'szűk, keskeny', *lišū* 'lusta').

A prototipikus tulajdonságfogalmak lexikalizációjának nyomon követése az uráli alapnyelvtől a nganaszanig egyfelől rekonstruált, feltételezett alakok, másfelől valós nyelvi adatok vizsgálatát jelenti. A legrégebbi (uráli, finnugor, számojéd) rétegekhez tartozó etimológiákat nem bíráltam felül, hanem a

melléknévi alosztályokra jellemző rendszerbe foglaltam őket, azt megnézve, hogy mennyire felelnek meg egy természetes nyelvvel szembeni elvárásoknak. A rendszerbeli hiányosságokat, szabálytalanságokat nem a rekonstrukció hiányával próbáltam magyarázni, hanem az adott fogalmakra jellemző szemantikai és megvalósulásai morfológiai jellemzőivel. A rekonstruált rétegek esetében a hangsúlyt az etimológiai párhuzamokra helyeztem, szemantikai típusonként vizsgálva a tulajdonságfogalmak megvalósulásait. A legfontosabb kérdés itt ezért az volt, hogy kimutatható-e különbség a prototipikus tulajdonságfogalmak rekonstruálhatósága között, valamint, hogy a diakrón onomasziológia keretében milyen mértékben lehet támaszkodni rekonstruált alapnyelvi adatokra. Ennél fogva az uráli és finnugor rekonstrukciók felhasználása kockázatosabb, mint az ősszamojéd korszakra feltehető etimológiák esetében, lévén a rekonstrukciók hiányosabbak. Ugyanakkor a meglévő etimológiák ilyen szempontú vizsgálata, csoportosítása több dolgot is megvilágít.

Mivel az alapnyelvi etimológiák esetében az alapszókinszhez tartozó fogalmakkal lehet dolgozni, ezért nem absztrakt fogalmakat nem vizsgáltam, azaz elsődlegesen a közvetlen érzékelésen kapcsolódó tartományokat tekintettem át. A következő általános megállapításokat tudom tenni:

1. A tulajdonságfogalmak szemantikai típusonként történő elemzése megmutatta, hogy az egyes típusok eltérő szerkezete hatással van a típusok fogalmainak rekonstruálhatóságára.

2. A rekonstruálhatóságbeli különbségeknek így elsődlegesen szemantikai okai vannak: az egyik meghatározó elv az antonimia (a negatív és pozitív tagok közötti különbség, ill. az antonimia típusai tekintetében), másrészt a kontradiktórikus és a nem kontradiktórikus melléknévek közötti különbség. Kontradiktórikus viszonyban álló melléknévek esetében leggyakrabban csak az alapszó rekonstruálható, mivel a tulajdonságfogalmak megvalósulása morfológiailag transzparensnek (pl. TARTALOM: 'üres' – 'teli'). Az egyes melléknévi alosztályok közötti különbség is megjelenik a rekonstrukcióban.

3. A szemantikai tulajdonságok kihatnak a morfológiára: a kontradiktórikus viszonyban álló melléknévek esetében ez lehet olyan produktív képzés, melyek funkciója ellentétes (a tulajdonsággal való ellátottság, ill. a tulajdonság hiánya). Ezekben az esetekben azonban túlnyomórészt csak a főnévi alapszót (amely lehet absztrakt fogalom) tudjuk rekonstruálni, magát a melléknévet nem. Ugyanakkor, ha a jellemző képzés is ősi eredetű, akkor tudunk rekonstruálni szerkezeteket is (a szamojéd és az északi-szamojéd rétegre), hiszen ha biztos rekonstrukció az alapszó (pl. 'tartalom') és a jellemző morfológiai marker (nomen possessoris, ill. fosztóképző), akkor annak semmi akadályja, hogy az egész szerkezetet feltételezzük a szamojéd alapnyelvre ('teli', ill. 'üres'). A formaképzős

melléknevek formai tulajdonságai és a szemantikai típusok között határozott összefüggés állapítható meg.

4. A DAVC kategóriák fogalmai jelennek meg leggyakrabban abszolút forrásfogalomként (és természetesen abszolút forrásformaként). A forrásformák leggyakrabban megegyeznek az adott fogalom rekonstruált etimónjával.

5. A bemutatott vizsgálat megerősíti az egyirányúsági elvet: a jelentésváltozás a konkrét jelentés felől az absztrakt jelentés irányába történik.

Vizsgálatomnak további célja volt a nganaszan, ill. a szamojéd nyelvekre jellemző relációk kimutatása, a prototipikus nganaszan melléknevek esetleges forrásfogalmaira, forrástartományaira való rámutatás. A kognitív kapcsolaton alapuló elnevezések esetében összesítettem a biztosan megállapítható metaforákat. Ezek között bizonyosan vannak univerzálisak és a világ nyelveiben kevésbé általánosnak tekinthető metaforák, ám mivel nem foglalkoztam a metaforák univerzalitásával, s mivel a tulajdonságfogalmakról nem született még ilyen jellegű munka, ezért ez nem is lehetett céлом. Azonban néhány általános következtetés itt is levonható:

- számos olyan metaforát találunk, amelyek általánosnak tekinthetők a világ nyelveiben (pl. ÉG → KÉK), de találunk olyan relációkat is, amelyek specifikusnak tekinthetők (pl. nganaszan *šūšūāððā UJJ* → SOVÁNY, enyec RAGADÓS ORRÚ → KAPZSI);

- metonimikus (szintagmatikus kontiguitáson) alapuló kapcsolaton alapulnak azok a melléknevek, amelyek jellemzően emberi (és/vagy állati) tulajdonságra utalnak, például (*lišū* NAPLOPÓ ~ LUSTA);

- a motivált elnevezések alapja jellemzően kognitív alapú hasonlóság, azaz metaforikus kapcsolat;

- történeti réteg motivációs hatása a jövevényszavaknál érhető tetten, amely formális hasonlóságon alapszik. A nganaszanban ez formaképzőkkel homonim végződésű szavak esetében feltételelezhető (pl. *ñaagəə* 'jó').

Szófaji szempontból megállapítható, hogy a nganaszanban a másik két északi-szamojéd nyelvhez képest a prototipikus tulajdonságfogalmak megvalósulásai magasabb arányban lexikalizálódnak igeeként (ezeket a táblázatokban jelzői, azaz folyamatos melléknévi igenévi alakként szerepeltettem).

A proto-szamojéd melléknevek reprezentációja a leánynyelvekben

Megvizsgálom, hogy az SW-ben szereplő melléknévi jelentéssel megadott lexikai egységek az egyes leánynyelvekben milyen arányban vannak reprezentálva. Janhunen munkájában negyvenkét etimonnak tulajdonít melléknévi

jelentést, ebből tízet képzettként rekonstruál.³ Reprezentáltságon azt értem, hogy hány nyelvben mutatható ki az adott etimon folytatása. Minél több nyelvben őrződött meg az adott lexéma, annál magasabb a reprezentáltsága, ennél fogva annál stabilabbak a tagjai. Ugyanakkor nem tudunk olyan határozott tendenciákat megállapítani abban, hogy tulajdonságfogalmak milyen mértékben őrződtek meg a leánynyelvekben. A rekonstruált fogalmak túlnyomórészt a DIMENZIÓ és a FIZIKAI TULAJDONSÁG típusból kerülnek ki. Ez megfelel annak az elvárásnak, miszerint a közvetlen érzékelésen alapuló tulajdonságfogalmak magasabb reprezentáltságúak. Tőlük némileg elmarad az ÉRTÉK típusa, ami magyarázható azzal, hogy számszerűen kevesebb centrális fogalmat vehettem itt számításba, de ha azt nézzük, az ÉRTÉK típusba tartozó etimológiák kevésbé reprezentáltak, akkor egyértelmű az első két helyen említett típusa prominenciája. A színnevek alulreprezentáltsága magyarázható azzal, hogy az alapnyelvben még nem egyértelműen különíthető el a fehér és a világos, valamint a fekete és a sötét jelentések.

Az északi-szamojéd réteg lexémái

Az északi-szamojéd szókincs ma még jórészt feltérképezetlen, e réteget én állítottam össze. Azoknak a szavaknak az eredete után eredtem, amelyek (1) jelentése prototipikusan melléknévi, és/vagy (2) a nganaszban képző nélküli vagy formaképzős alakban fordulnak elő. Az etimológiák keresésekor így a nganaszban indultam ki, s azokhoz kerestem nyenyec, ill. enyec megfeleléseket. Összesen 40 megfelelést állapítottam meg. Az egyes megfelelések között természetesen vannak biztosabbak és kevésbé biztosak. Számos olyan megfelelés is figyelembe, ahol a jelentéstani megfelelés teljesen egyértelmű, ám a hangtani megfeleltetés kérdéses. Ez többnyire a második szótagbeli magánhangzók miatt van, ritkábban a mássalhangzók palatalizáltsága esetében. Ezek másodlagos érintkezés eredményének tekinthetők.

Az északi-szamojéd megfelelések száma majdnem azonos az ősszamojéd rétegben találtak számával, igaz, előbbi lista tartalmaz derivátumokat, ill. nem prototipikus tulajdonságfogalmakat. Ennek csak az egyik oka lehet az, hogy ekkorra a DAVC kategóriák azon centrális elemei már kialakultak, amelyeket a leánynyelvek megőriztek. Úgy tűnik, hogy az északi-szamojéd korban indul meg, vagy e korig vezethető vissza ezen típusok differenciálódása: számos olyan elem rekonstruálható, amely már nem centrális fogalmat jelöl. Az ősszamojéd korhoz képest az emberi tulajdonságok és a minősítő, evaluatív melléknevek aránya jóval

³ Az SW adatait kiegészítettem Helimski adataival, ill. saját kiegészítésekkel.

nagyobb, ami megfelel annak a várakozásnak, amit a négy alaptípus (DAVC) prioritása indokol.

7. ÖSSZEFOGLALÁS

Célom az volt, hogy egyfelől a nganaszan melléknevek, másfelől a prototipikus tulajdonságfogalmak lexikai megvalósulásait vizsgáljam leíró és diakrón szempontból: egyrészt mint szófaji kategória alakulását, másrészt az egyes melléknevekre jellemző lexikalizációs ösvényeket. Ilyen típusú vizsgálatra, összegzésre korábban még nem került sor.

A nganaszan melléknevek grammatikai tulajdonságait tekintetem át, mind a szerkezeti jellemzőket, mind a morfológiai markereket. Ennek során számos olyan megállapítást tettem, amelyek a nganaszan melléknevekkel foglalkozó munkákból eddig hiányoztak. Ezután a nganaszan melléknevekre jellemző morfoszintaktikai tulajdonságok történeti háttérét összesítettem a szamojéd alapnyelvig.

Ezt követően a prototipikus tulajdonságfogalmak megvalósulásait követtem nyomon az uráli alapnyelvtől a nganaszanig. Etimológia-kutatás szempontjából a következőket emelem ki: meghatározhatók a tulajdonságfogalmak lexikai megvalósulásának stabilitása egymáshoz viszonyítva. Az etimológiák arányát, számát behatárolja az adott szemantikai típus szerkezete, szemantikai jellemzői, s az adott nyelv grammatikája is hatással lehet rá. A melléknévi etimológiák vizsgálata során olyan a melléknevekre jellemző szemantikai tulajdonságok alapján próbáltam rendszerező munkát végezni mint az antonimia. Az etimológiák vizsgálatánál célom volt a különböző történeti rétegek egymásravetítése, az egyes etimológiák felülvizsgálata, újabb etimológiák (PNS) rekonstruálása.

Ezen túlmenően a grammatikai rendszerek interakciója is külön figyelmet érdemelt: egymástól olyan független grammatikai jelenségek párhuzamos vizsgálata mint az igeidő rendszer és a melléknévi állítmány szerkezete (időjel-paraméter); az attributív melléknév egyeztetése, a Cx-Px sorrend és a névutós szerkezet közötti jelöltségbeli összefüggés.

A lexikológiai vizsgálat során prototipikus tulajdonságfogalmak lexikai megvalósulásait vizsgáltam, s e megvalósulások folyamatát próbáltam meg rekonstruálni, megadva a lehetséges ösvényeket és annak eszközeit. A lexikológiai vizsgálat elsődleges célja az volt, hogy a centrális fogalmak megvalósulásainak tipikus ösvényeit (relációk és eljárások) a szamojéd nyelvekben, elsősorban a nganaszanban megmutassam, egyfelől a forrás- és célfogalmakat, másfelől a forrás- és célformákat. Másodsorban a

tulajdonságfogalmak körébe eső újabb etimológiai megfelelések felfedezése, a régebbiek felülvizsgálata, illetve e tulajdonságfogalmak alkotta rendszerek rendszerként való vizsgálata volt a cél.

Végeredményben elsődleges, s legátfogóbb következtetésem az, hogy a melléknévi kategóriát a rekonstrukció során nem szabad homogén kategóriáknak kezelni. azaz minden olyan meghatározás, amely úgy kezdődik, hogy „A melléknévek kialakulása...” csak elnagyolt és pontatlan lehet. S ez nemcsak a nagyobb szemantikai alcsoportok megkülönböztetésére vonatkozik (vonatkozó, abszolút, relatív, stb.), hanem fogalmi körönkénti vizsgálatára is, továbbá az antonim párok esetleges aránytalanságára, az egyes fogalmi körök, szemantikai típusok egymással való interakciójára. Elemzésem során megerősítést nyert, hogy egyes domének, szemantikai típusok, szemantikai alosztályok kognitív jellemzői miatt más-más arányban kötődnek vagy határolódnak el az ige, de különösen a főnév kategóriájától.

A melléknévi kategória vizsgálata – s ezt mutatja az elmúlt években megfigyelhető fokozott érdeklődés – Givon kifejezésével élve „swing” jellege nagyon sok információt hordoz a nyelv (ki)alakulását illetően.

Hivatkozott művek

- Bhat, D. N. Shankara 1994: *The Adjectival Category*, Amsterdam – Philadelphia, Benjamins
- Blank, Andreas 2001: Words and Concepts in Time: towards Diachronic Cognitive Onomasiology, [www.metaphorik.de/01/2001]
- Dixon, Robert Malcolm W. 1982: *Where have all the adjectives gone? and other essays in semantics and syntax*, Berlin, Mouton
- Helimskij, Jevgenij A. [Хелимский, Е. А.] 1982a: *Древнейшие венгерско-самодийские языковые параллели*, Москва, Изд. Наука
- SW = Janhunen, Juha 1977b: *Samojedischer Wortschatz = Castrenianumin toimitteita 17*, Helsinki
- Kenesei István 2000: Szavak, szófajok, toldalékok, in Kiefer Ferenc (szerk.): *Strukturális magyar nyelvtan 3, Morfológia*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 75–136.
- Kosterkina, N. T. – Momde, A. Ć. – Ždanova, T. Ju. [Костеркина, Н. Т. – А. Ч. Момде – Т. Ю. Жданова] 2001: *Словарь нганасанского-русский и русско-нганасанский*, Филлал издательство «Просвещение», Санкт-Петербург
- Labanauskas, Kazys [Лабанаускас, Казыс] 2001: *Нганасанская фольклорная хрестоматия = Фольклор народов Таймира 6*, Дудинка